

Skogen som tillgång och problem i svensk ekonomi efter kriget.

AV PROFESSOR INGVAR SVENNILSSON.¹

Skogen är vår viktigaste råvarutillgång och det är därför naturligt, att den i hög grad står i centrum för diskussionen om vårt lands ekonomiska läge. Skogens betydelse i detta sammanhang är långt större än vad som svarar mot skogsnäringens andel i den svenska produktionen. Skogsprodukterna ha nämligen både före och efter kriget intagit en nyckelställning i Sveriges ekonomi.

Den allmänna ekonomiska ramen kring skogsnäringen har på ett väsentligt sätt ändrats sedan tiden före kriget, både landets inre förhållanden och läget ute på världsmarknaden. Utvecklingen på dessa områden har ställt landet inför en rad nya problem, som ytterst gälla, om den tidigare snabba utvecklingen mot en höjd svensk produktion och levnadsstandard skall kunna fullföljas, eller om vi en kortare eller längre tid ha att motse en stagnationsperiod, där lusten att höja standarden och förbättra de sociala förhållandena obönhörligt kommer att stöta mot den mur, som markerar den yttersta gränsen för våra resurser.

Det är svårt att tro, att det skulle vara möjligt att genomleva en sådan period av stagnerad ekonomi utan att råka in i ett system av regleringar, som syfta till att hålla anspråken inom de tillgängliga resursernas ram. Endast i ett system med växande resurser och produktionsresultat torde det vara möjligt att bevara en sådan från regleringar fri ekonomi, som vi hade vant oss vid att betrakta som en självklar tillgång under tiden före kriget.

En regleringsekonomi glider, som vi alla väl vet, lätt in i en olycklig spiral av sjunkande effektivitet. Möjligheten till konkurrens minskas, inriktningen av produktionen blir snedvriden. En stagnerad ekonomi har därför en tendens att skapa förutsättningar för sin egen fortvaro — att permanenta sig själv.

Utrikeshandels svårigheter.

Det är som bekant speciellt på ett område, som begränsningen av våra resurser i dag är särskilt påtaglig, nämligen på *u t r i k e s h a n d e l n s* område. De varor, som med fördel kunna säljas på export, räcka i dag inte till för att betala den mängd importvaror, som svara mot svenska folkets och det svenska näringslivets

¹ Föredrag vid skogsveckans öppnande den 14 mars 1949.

behov, sådant det skulle ta sig uttryck, om importen icke hölls nere genom ett system av regleringar. Det är i detta läge naturligt, att uppmärksamheten i dag framför allt inriktas på skogsnäringens betydelse som exportnäring. Det är också naturligt, att förhoppningar i hög grad kommit att knytas till exporten av trävaror, pappersmassa och papper samt andra skogsprodukter, vilka sedan länge och även efter kriget svarat för omkring hälften av hela vår export.

Sverige är i dag inte ensamt om dessa bekymmer för utrikeshandeln. I den fria delen av världen är det väl knappast något annat land än Förenta staterna — och ett par andra mindre, med detta land intimt förbundna länder — som inte lider av svårigheter att kunna betala för sin import. Det ter sig skenbart som ett ganska orimligt tillstånd, att praktiskt taget alla länder ha samma svårigheter att betala för sin import med exportvaror. Det ena landets import är ju det andra landets export, och man kunde därför tycka, att det inte skulle vara svårt för de olika länderna att finna varandra i en strävan att öka det inbördes varuhytet. Men svårigheterna inom världshandeln uppstå genom en olika inriktning av de enskilda ländernas produktion och utrikeshandel. Det är inte möjligt att här närmare gå in på dessa problem. Det räcker med att peka på ett par grundläggande faktorer, som framför allt äro ansvariga för världshandelns nuvarande svårigheter.

Det svåraste hindret är utan tvivel, att den amerikanska marknaden — vid nuvarande kostnadsförhållanden, växelkurs för dollarn och höga amerikansk tullskydd — icke i tillräcklig utsträckning är tillgänglig för andra länders varor. trots att Förenta staterna i högre grad än något annat land kan erbjuda en riklig tillgång på många för andra länder viktiga produkter, och detta till relativt låga priser.

Liknande förhållanden göra sig gällande i andra transoceaniska länder, där tendensen mot ökad självförsörjning i högre grad än tidigare hindrar en import av sådana varor, som brukat importeras från andra länder.

Delvis som en följd härav, men även på grund av det bristande förtroendet till det i många länder vacklande penningvärdet, ha de fria kapitalrörelser, som tidigare på ett så smidigt sätt utjämnade tillfälliga underskott i de enskilda ländernas betalningsbalans, i det närmaste upphört.

Dessa svårigheter ha i främsta rummet drabbat Europa, som i så hög grad är hänvisat till att byta högt förädlade industriprodukter mot livsmedel och råvaror från andra delar av världen. Samma problem lägo för Europas del i latent redan före kriget. Men tack vare sina stora kapitalinvesteringar i andra världssamringen i Europas läge aldrig fram i öppen dag — även om den i sin mån bidrog till det sämre handelspolitiska klimat, som under 30-talet började breda ut sig. Efter kriget är det emellertid definitivt slut med Europas möjligheter att

leva som rentier på gammalt uppsamlat kapital. Europa måste återigen börja betala för sig, i främsta rummet genom en ökad export till andra delar av världen. England står exempelvis inför uppgiften att öka sin export med närmare 50 % över förkrigsnivån men räknar ändå med att få inskränka sin import med 1/5, i jämförelse med tiden före kriget. För att lösa dessa uppgifter, kräves en oerhört koncentrerad ansträngning; det pågår också nu inom Europa en utveckling och uppräckning av produktionen, som icke haft sitt motstycke sedan tiden före första världskriget.

Trots alla dessa ansträngningar ter det sig i dag ändå ovist, om man skall lyckas under de närmaste åren, för Europa som helhet, komma tillbaka till den levnadsstandard, man hade före kriget. — Europa lider naturligtvis också av egna inre svårigheter, som icke underlätta en lösning av dess problem. Förbindelsen mellan öst och väst är delvis avbruten. Tendensen mot ekonomisk nationalism har förstärkts, som en följd av svårigheterna på utrikeshandelns område. Man eftersträvar på många håll självförsörjning på sådana områden, där en import från andra europeiska länder skulle erbjuda stora fördelar. Sänkningen av den europeiska standarden och utjämnningen av inkomsterna tvinga också sådana länder, som inriktat sig på en mera lyxbetonad produktion, till en smärtsam omställning av sitt näringsliv.

Vår utveckling blir beroende av, om dessa europeiska problem kunna finna en gynnsam lösning. Våra svårigheter äro också delvis av samma slag. Vi ha samma svårigheter att balansera vår handel med olika transoceaniska länder, framför allt med Förenta staterna. Vår exportindustri drabbas av den växande protektionismen i handeln mellan Europas länder. Som ett litet land med en över hela världen spridd, specialiserad export drabbas vi även särskilt hårt av krisen inom det internationella betalningssystemet.

Men samtidigt är naturligtvis Sveriges läge i flera avseenden relativt gynnsamt. Vi ha redan i nuvarande utgångsläge en väsentligt högre levnadsstandard än före kriget. Vår produktionsapparat har icke endast kunnat i huvudsak hållas intakt, utan har kunnat utvecklas och förstärkas så, att exempelvis industriens produktion i dag är minst 1/4 större än före kriget och mer än dubbelt så stor som i början av 1930-talet. Men exporten har icke hållit takten med utvecklingen på andra områden utan har tvärtom i volym sjunkit ned under förkrigsnivån. Exporten har därigenom kommit ur takt med landets behov av importerade varor. Till dess balans återigen skapas inom utrikeshandeln på en så hög nivå, att behoven av importerade varor kunna tillfredsställas, måste det nuvarande regleringssystemet bestå.

Det svenska långtidsprogrammet.

Det är dessa problem som stå i centrum för intresset i det svenska långtidsprogram, som utarbetades i höstas för att underställas den västeuropeiska sam-

arbetsorganisationen i Paris. Som mål har där uppställts att inom loppet av fyra å fem år uppnå en så stor export, att inkomsterna därav skola räcka till för att betala en fri import från utlandet. I programmet dras den slutsatsen, att det — under förutsättning av en ändamålsenlig ekonomisk politik och en full insats av alla som deltaga i produktionslivet — borde vara möjligt att åtminstone i det närmaste förverkliga detta mål. Men riskerna äro stora, att ogynnsamma förändringar på världsmarknaden ytterligare kunna försena den tidpunkt, då importen återigen kan släppas fri. Om programmet överhuvud taget skall lyckas, måste alla möjligheter utnyttjas för att åter höja den svenska exportens volym upp mot eller helst över förkrignivån.

I detta sammanhang har den svenska exporten av skogsprodukter framstått både som en tillgång och ett problem. Denna export intar i flera avseenden en relativt stark ställning på världsmarknaden — åtminstone på något längre sikt. Parisorganisationen har vid sitt studium av dessa frågor funnit, att inom Europa knapphet sannolikt kommer att råda både på trävaror och pappersmassa.

Som jag nyss berörde, sammanhänga Europas svårigheter därmed, att dess export i så hög grad är inriktad på förädlade varor. Både trävaror och pappersmassa höra till de varor, som bidra till att ge den svenska exporten en mera blandad karaktär, där mindre förädlade varor, som icke äro så känsliga för protektionistiska strävanden i andra länder, spela en relativt stor roll.

Men vidare bidra skogsprodukterna i hög grad till att ge den svenska exporten en stor spridning över världsmarknaden. Denna spridning har i dagens läge blivit av långt större betydelse än före kriget. Det spelade då inte någon större roll om våra exportprodukter fann sin marknad inom eller utom Europa, i Nordamerika eller på andra transoceaniska marknader. Överskott i handeln på ett håll kunde användas för att betala underskott på andra marknader.

I dag går tendensen, som bekant, i alla länder mot en jämn balansering av handeln med varje enskilt land. I detta läge möjliggör exporten av skogsprodukter för Sverige att upprätthålla en relativt stor import från olika transoceaniska marknader.

Före första världskriget såldes icke mer än 1/7 av den svenska skogsexporten utanför Europa, under mellankrigsåren steg denna andel till 1/3 och har efter kriget varit uppe i 2/5. Denna förskjutning mot transoceaniska marknader sammanhänger delvis med trävaruexportens relativa tillbakagång. Men även i fråga om övriga skogsprodukter har under mellankrigsåren en stark förskjutning ägt rum mot utomeuropeiska länder, så att närmast före kriget hälften av all cellulosa och 2/5 av allt papper fann sin avsättning utanför Europa.

Både före kriget och än mer efter kriget ha exportinkomsterna från transoceaniska länder i alldeles övervägande grad varit baserade på svensk skogsexport. År 1947 svarade sålunda skogsindustriens produkter för icke mindre än 3/4 av den sammanlagda exporten både på sterlingområdet och på Nordamerika. På Sydamerika hade skogsprodukternas andel vuxit från drygt 1/3 före kriget till mer än hälften år 1947. Vi ha sålunda den exporterande skogsindustrien i hög grad att tacka för att vår försörjning med dollarvaror och andra transoceaniska varor har kunnat hållas på en så hög nivå.

Som en följd härav har emellertid vår import från olika transoceaniska länder också i högre grad än tidigare blivit sårbar för förändringar i konjunkturläget på marknaden för massa och papper. Det är svårigheter av denna art vi nu få känna på, när i Förenta staterna ett bakslag ägt rum för den svenska massaexporten. Emedan dollar icke längre kan förtjänas på andra marknader, kan ett sådant bakslag numera innebära, att en stor del av vår dollarimport måste skäras bort.

Den bilaterala tendensen i världshandeln ger sålunda vår utrikeshandel en mera labil karaktär. Importen av sådana varor som amerikanska bilar och specialmaskiner blir på ett annat sätt än tidigare direkt beroende av vår massaexport. Exporten av skogsprodukter har på ett mera komplicerat sätt än före kriget kommit att bilda ett viktigt led i vår handelspolitiska strategi.

De problem, som Sverige nu måste brottas med inom sin utrikeshandel, gälla emellertid icke endast utvecklingen på olika marknader. Hela exporten har, som jag tidigare berört, sjunkit till en lägre nivå än före kriget. Att så blivit fallet, sammanhängar till en betydande del med utvecklingen på skogsindustriens område. Man har i långtidsprogrammet icke vågat räkna med att exporten av skogsprodukter skall kunna höjas upp till förkrignivån. Både för trävarornas och pappersmassans del har exportens volym beräknats mera varaktigt sjunka till ungefär 3/4 av nivån före kriget.

Det är som bekant två förändringar i skogsindustriens förutsättningar, som ha bidragit till detta ogynnsamma resultat. Den ena är de svenska skogarnas begränsade avkastning, den andra är hemmamarknadens ökade anspråk på skogens produkter.

Avverkningsprognoser.

Uttagen ur de svenska skogarna ha fram till det senaste världskrigets utbrott ökat för varje 5-årsperiod. De ha sedan tiden före första världskriget mer än fördubblats. Under krigsåren inskränktes industriens förbrukning av gagnvirke. Den har under efterkrigsåren åter höjts, men har stannat 15 å 20 % under den nivå, som uppnåddes i slutet av 1930-talet.

Beräffande möjligheterna att i framtiden ta ut virke ut de svenska skogarna, har som bekant av Skogsforskningsinstitutet uppgjorts dels ett to-årsprognos,

dels en 40-årsprognos. Den senare föreligger dock tills vidare endast för Norrland.

Det möter betydande svårigheter för en icke fackman att sätta sig in i och ta ställning till dessa prognoser. Om man accepterar de uppnådda resultaten, skulle detta innebära, att man räknar med att under det närmaste årtiondet kunna taga ut en ungefär lika stor mängd virke ur de svenska skogarna som under senare hälften av 1930-talet. 40-årsprognosen för det norrländska området synes peka i den riktningen, att man på längre sikt snarast skulle kunna något öka utagen inom Norrland i jämförelse med den kvantitet, som angivits i 10-årsprognosen.

Bilden för Sverige och skogsindustrin som helhet blir sålunda närmast den, att råvarubasen icke har krympt samman i jämförelse med den sista 5-årsperioden före kriget. Men den snabba stegringen av förbrukningen kan icke längre fortsättas och redan detta innebär en radikal förändring av förutsättningarna för vår framtida export.

Anledningen till denna förändring har genom rapporterna till Parisorganisationen blivit allmänt känd. Under slutet av 1930-talet började man som bekant nå botten på det gamla urskogsförråd, som under det senaste århundradet successivt tappats på sitt innehåll. Förra året var det jämnt 100 år sedan den första ångsågen sattes i gång här i landet. Sedan dess har det gamla urskogskapitalet förvandlats icke endast till bostäder och sill — och kanske även någon gång champagne på träpatronernas fester — utan främst till en del av det produktionskapital, som i dag bildar grundvalen för det svenska välståndet.

Urskogskapitalet har tagit formen av exportvaror, som bidragit till finansiering av den första industriella utvecklingen, möjliggjort avbetalning av utländska skulder och bidragit till den kapitalexport, som gav Sverige en så lysande ställning under vissa skeden av mellankrigsperioden, samt har till slut möjliggjort att Sverige under 1930-talet kunde undgå Danmarks och andra länders öde — att på ett tidigt stadium råka in i ett system av importresriktioner. Skogsindustriens utbyggnad har gjort det möjligt för den svenska exporten att hålla jämna steg med de svenska konsumenternas och det svenska näringslivets växande behov av importvaror. Sverige har på detta sätt kunnat utveckla sitt näringsliv i fri kontakt med den internationella marknaden.

Möjligheterna att i framtiden utveckla skogsindustriens produktion synas dock ligga något högre än den prognos för virkesuttaget, som jag nyss utgick ifrån. Genom ett bättre utnyttjande av avfall samt ökad användning av lövved skulle enligt expertens beräkningar en icke obetydlig ökning av den totala virkesförbrukningen i jämförelse med åren 1935—1939 vara möjlig. Tydligt är, att dessa möjligheter att hålla uppe produktionen icke fullt utnyttjats under åren efter kriget. Detta är rätt förvånande med den brist på virke och de höga virkespriser, som rått de senaste åren. Delvis kan det troligen förklaras av brist på arbetskraft

och andra tillfälliga hinder för avverkningen, men delvis torde det sammanhänga därmed, att skogsindustrin och särskilt den exporterande delen därav icke längre har en lokalisering, som motsvarar virkestillgångarnas fördelning på olika landsdelar.

Även mellersta och södra Sverige är som bekant i hög grad ett skogsland. 45 % av skogens avkastning beräknas under den närmaste 10-årsperioden falla på den del av landet, som ligger söder om Dalarna. Enligt senare gjorda justeringar av denna prognos, skulle i själva verket denna andel vara ännu högre. Men mot slutet av 1930-talet ägde endast 38 % av avverkningarna rum i södra och mellersta Sverige. Enligt 10-årsprognosen skulle avverkningarna i området söder om Dalarna i jämförelse med 5-årsperioden 1935—39 kunna ökas med 20 %, medan avverkningen i Norrland — såsom även framhålles i Norrlandsutredningens nyligen avgivna betänkande — troligen måste sänkas med 10 å 20 %.

Om de svenska virkestillgångarna skola bli fullt utnyttjade, fordras sålunda en anpassning mellan virkestillgång och industrikapacitet i landets olika delar. Möjligheterna att transportera virket från mellersta och södra Sverige upp till de norrländska fabrikererna torde av kostnads-skäl vara relativt begränsade. Den naturligaste utvecklingen på något längre sikt synes därför vara, att kapaciteten hos skogsindustrin i landets södra delar bygges ut inom vissa områden.

Om dessa lokaliseringsfrågor och de därmed sammanhängande organisationsproblemen kunna lösas, borde det vara möjligt att ganska väsentligt öka den svenska skogsindustriens produktion, så att man minst uppnår samma produktionsvolymer som under åren 1935—39.

Längre driven förädling.

En gammal strävan inom skogsindustrin är som bekant att öka produktionsvärdet genom en längre driven förädling. Bland annat ha stora ansträngningar gjorts för att som ett komplement skapa en kemisk industri, baserad på skogsindustriens avfallsprodukter. Denna industri har under krigsåren utvecklats relativt snabbt. I detta sammanhang måste man emellertid konstatera, att den produktion, som hittills kunnat utvecklas, endast i mindre utsträckning synes vara konkurrenskraftig på världsmarknaden och knappast i större utsträckning kan avsättas på export. De stora förhoppningar, som under kriget knöts till denna utvecklingslinje, komma, får man hoppas, så småningom att förverkligas. Men något större bidrag till lösningen av vårt exportproblem synes den inte kunna ge under de närmaste åren. Den väg, som står öppen, synes i stället i främsta rummet vara den mera traditionella, att höja kvaliteten och förädlingsgraden hos de ordinarie skogsprodukterna.

Utvecklingen har under de senaste årtiondena gått relativt snabbt i denna riktning. Kapaciteten för blekning av massa har bland annat byggts ut så, att den

numera motsvarar ungefär hälften av landets totala kapacitet för tillverkning av massa. Efter värde räknat har den blekta massans andel stigit till 2/5 av hela exporten.

Produktionen av papper har också fortsatt att stiga och som bekant förutses i det svenska långtidsprogrammet en betydande ökning av den svenska pappersexporten. Exporten av papper har dock hållits tillbaka av tullar och andra hinder, som rests på olika marknader. Den snabba utvecklingen i vissa transoceana länder synes emellertid ha givit pappersindustriens nya möjligheter, vilka böra kunna utnyttjas genom ökad export — åtminstone så länge dessa länder ännu inte hunnit bygga ut sin pappersindustri.

Begränsningen i skogsindustriens råvarubas har också aktualiserat frågan om hemmamarknadens andel av den svenska skogsindustriens produkter. Efterfrågan på trävaror och papper inom landet har sedan länge befunnit sig i snabbt stigande. För trävarornas del har detta medfört en successiv tillbakagång av exporten. Produktionen av massa och papper har däremot stigit så snabbt, att även exporten har kunnat ökas. — Efter kriget har hemmamarknadens anspråk fortsatt att stiga i ungefär samma takt som tidigare. På grund av de begränsade möjligheterna att öka produktionen har emellertid detta över lag resulterat i en nedgång eller en stagnation i exporten.

Trots de inskränkningar i hemmaförbrukningen, som under de senaste åren företagits, går numera mer än 1/3 av skogsindustriens virkesåtgång till produkter, som förbrukas på hemmamarknaden. Troligen kommer på längre sikt denna ökning av hemmamarknadens anspråk att fortsätta, och eftersom råvarubasen är begränsad, kommer därmed också en sjunkande andel av produktionen att gå på export.

I längden kan det knappast vara ändamålsenligt att söka motverka en sådan utveckling genom restriktioner för trävaru- och pappersförbrukningen. Däremot vore det givetvis olyckligt, om man skulle söka hålla nere priset på hemmamarknaden under den nivå, som kan uppnås vid export. Konsumenten måste genom det pris han får betala få klart för sig, att en bit trä eller ett stycke papper är en dyrbarhet, som skulle kunna ge landet ett värdefullt tillskott av valuta. Genom en fri prisbildning skulle man sannolikt uppnå större sparsamhet med dessa viktiga exportvaror och i viss utsträckning få till stånd en övergång till byggnadsmaterial eller pappersråvaror, som inte ha samma värde ur exportsynpunkt.

På båda dessa områden synes ju också betydande resultat kunna uppnås både genom upplysning riktad till förbrukaren och genom teknisk utveckling av alternativa råvaror. Det är möjligt att de förslag till träbesparingar, som framlagts, endast delvis visa sig lämpliga att genomföra. Men de invändningar, som hittills framförs mot sådana åtgärder, förefalla knappast särskilt härkraftiga.

Om genom någon av dessa metoder förbrukningen av trävaror och pappersmassa inom landet under de närmaste åren något hålles tillbaka, om — som jag tidigare berört — virkesförbrukningen något ökas i jämförelse med de senaste åren, och om tendensen till högre förädling kan fullföljas, borde den exportutveckling för skogsindustrien under de närmaste fyra å fem åren, som angivits i det svenska långtidsprogrammet, kunna överträffas, så att bl. a. nedgången i exporten av trävaror och pappersmassa blir mindre än man tidigare räknat med. Om en sådan utveckling förverkligas, skulle det måhända kunna undgås att exportvolymen för skogsprodukter, räknad i oförändrade priser, alls går ned i jämförelse med den sista 5-årsperioden före kriget. Men längre kan man säkert inte komma. Den ökning av den svenska exporten över förkrigsnivån, som så småningom blir nödvändig — om importen skall kunna utvecklas, så att den svarar mot landets växande behov — får överlåtas åt andra industrier, som icke ha en så begränsad råvarubas. Skogsindustrien skulle på så sätt sjunka tillbaka i fråga om sin andel av den svenska exporten. Men alltjämt kommer den givetvis både i fråga om sin relativa storlek och sin strategiska ställning på världsmarknaden att förbli av största betydelse för svensk utrikeshandel.

På kort sikt är det emellertid andra problem än kapacitetsproblemen som stå i förgrunden, när det gäller att bedöma våra exportmöjligheter på skogsindustriens område. Vi ha vant oss vid att betrakta vår exporterande skogsindustri som i hög grad konkurrenskraftig med andra länder. Den senaste utvecklingen på den amerikanska marknaden förefaller emellertid hota att ställa även denna gamla föreställning på huvudet, och vi ha nu fått anledning gå igenom skogsnäringens kalkyler och undersöka, om en sänkning av kostnaderna är möjlig.

Rotvärden.

Man har bland annat uppmärksammat, att den nordamerikanska industrien kan kalkylera med ett väsentligt lägre rotvärde; i stor utsträckning synes virket på rot ställas till förfogande praktiskt taget gratis. — Rotvärdet kan ju delvis betraktas som en ersättning för de kostnader, som skogsägaren åtager sig för förnyelse av skogen och för vård av denna, medan den växer, samt vidare för de anläggningar och hela den organisation, som äro nödvändiga för att på ett riktigt sätt förvalta skogen och möjliggöra ett utnyttjande av dess produkter.

Det är tydligt, att förutsättningarna för skogsodling här i landet delvis äro mindre gynnsamma än på vissa områden i Nordamerika. Utvecklingen har ju också gått i riktning mot en betydande ökning av de kostnader, som läggas ned på skogens utveckling och vård. Det synes vara en angelägen uppgift att på detta område företaga en ingående undersökning för att kunna göra klart både för oss själva och för andra, huru stora dessa kostnader äro. Vi ha också anledning göra klart för oss, om icke en sänkning av dessa kostnader är möjlig genom en rationalisering av skogsvårdsarbetet.

De rotvärden, som i dag uppstå, ligga emellertid sannolikt mycket högre, än vad som svarar mot den egentliga produktionskostnaden för virke på rot. Det rotvärde, som de svenska skogsägarna inklusive staten vid nuvarande priser tillgodogöra sig, synes årligen uppgå till minst $\frac{1}{2}$ miljard kronor, och den kostnad, som hänför sig till exporten, synes motsvara 15 å 20 % av hela exportvärdet för trävaror, massa och papper. För mindre förädlade varuslag ligger givetvis detta procenttal högre.

Det är givet, att det rotvärde, som överstiger självkostnaden, får betraktas som en konjunkturvinst, vars storlek växlar med läget på världsmarknaden. Att denna konjunkturvinst under flera år framåt kommer att kraftigt minskas förefaller ganska uppenbart. Vi stå emellertid i dag inför det dilemmat, att den sänkning av virkespriserna, som nu är erforderlig, sannolikt kommer att medföra en minskning av utbudet av virke, och detta skulle i nuvarande läge, där man måste eftersträva att hålla exporten på en hög nivå, vara särskilt olyckligt. Undersökningar av elasticiteten i de enskilda skogsägarnas utbud före kriget, som ha företagits, ha visat, att en sänkning av virkespriset tenderar att framkalla en proportionsvis upp mot två gånger så stor minskning av utbudet. Men därtill kommer, att skogsägarna i många år haft en exceptionellt god konjunktur, och att de därför sannolikt i stor utsträckning ha möjlighet vänta med sitt utbud i avvaktan på att priserna åter skola stiga. Den anpassning av den svenska virkesmarknaden efter världsmarknadens läge, som nu måste komma till stånd, kommer därför säkerligen att bli en för hela landet mycket besvärlig process.

Rationaliseringssträvanden.

Skogsnäringens uppmärksamhet har som bekant under senare år i hög grad varit inriktad på att sänka kostnaderna för avverkning och transport av virket från skogen. Annu synes man emellertid på detta område endast ha tagit de första stegen på väg mot större resultat. Rationaliseringsarbetet synes i övervägande grad ännu befinnas sig på ett förberedande stadium och har i varje fall icke trängt igenom i större delen av skogsbygden. Inom jordbruket har som bekant just under de senaste fem åren en mycket snabb rationalisering ägt rum, så att arbetsåtgången, bland annat genom ökad mekanisering, kunnat minskas med mellan 3 och 10 %. Någon motsvarande utveckling synes ännu icke ha kunnat förverkligas inom skogsbruket, som ju är en av våra mest arbetskrävande näringsgrenar. Även med tanke på det nuvarande läget på arbetsmarknaden får man hoppas, att de omfattande undersökningar rörande skogsarbetets rationalisering, som nu pågå, skola ge ett snabbt resultat. Men uppenbart är, att övergången till det nya skedet med ett enhälligt skogsbruk, där uttagen ske genom gallring i äldre bestånd, försvårar en mekanisering av skogsarbetet och därigenom belastar oss med en större handikap än tidigare i jämförelse med vissa andra länder.

En modern skogsindustri kräver, att den enskilda anläggningen baseras på avverkning inom ett relativt stort skogsområde. I våra flottleder ha vi väl allttjämt världens effektivaste och billigaste transportsystem för hopsamling av virke. Men förskjutningen av skogsindustrien söderut gör det nödvändigt att även utveckla och förbilliga andra transportmetoder. Endast om detta lyckas, torde det vara möjligt att fullt utnyttja mellersta och södra Sveriges skogstillgångar för en exporterande storindustri.

Företagen inom den svenska skogsindustrien ha under de senaste årtiondena ofta gått i spetsen för en långt gående rationalisering av driften. Genom att den svenska skogsindustrien växte upp relativt tidigt, kom den emellertid att splittras på ett stort antal enheter, och dessa äro ofta mindre än motsvarande anläggningar i andra länder. Den nya industri, som nu växt fram i Nordamerika, synes exempelvis kännetecknas av långt större enheter än den svenska. Den moderna produktionstekniken och kvalitetskontrollen gör det möjligt att hålla en hög kvalitet på produktionen i stora enheter. Även i detta avseende synes det önskvärdt att undersöka möjligheterna att ytterligare sänka produktionskostnaderna. — Av stor betydelse synes även vara att finna en lösning på problemet att övergå till mera kontinuerlig drift av våra stora kapitalkrävande anläggningar inom skogsindustrien.

Den svenska skogsindustrien står sålunda inför en rad besvärliga kostnads- och organisationsproblem. Skogsnäringens egna män synas vara inriktade på att på alla dessa områden söka komma fram till bättre lösningar, så att produktionskostnaderna kunna sänkas och konkurrensförmågan därigenom ökas. Men som jag redan antytt, torde man på flera punkter komma att möta mycket stora svårigheter att snabbt uppnå en anpassning av den svenska kostnadsnivån till det nya marknadsläget.

Försämrat konkurrensläge.

Oavsett vilken framgång man har på detta område, kan man sannolikt icke enbart genom att sänka kostnaderna lösa det problem, som uppstått därigenom att konkurrensläget på den amerikanska marknaden i så hög grad försämrats. Den amerikanska produktionen har sedan tiden före kriget mer än fördubblats. Förbrukningen av papper synes icke ha hållit jämna steg med denna utveckling, och följden har blivit en intensivare konkurrens och sjunkande priser.

En motsvarande prissänkning har icke kommit till stånd på andra marknader. Den nuvarande bristen på dollarvaluta försvårar inköp av billigare amerikansk massa, och om dollarbristen blir bestående — vilket synes ganska sannolikt — finnas vissa förutsättningar för att priserna även i fortsättningen komma att ligga lägre inom dollarområdet än utanför detta, även om en viss utjämning sannolikt måste komma till stånd. Denna splittring av prisnivån på världsmarknaden är icke en isolerad företeelse för massan, utan gör sig gällande även på andra områden. En sänkning av de svenska produktionskostnaderna eller en isolerad

depreciering av den svenska valutan skulle icke ändra något i detta förhållande. Troligen kan exporten till Amerika endast för en tid hållas i gång till lägre priser, emedan exportörerna gärna vilja upprätthålla gamla förbindelser och hoppas att marknaden åter skall utveckla sig i en mera gynnsam riktning. I längden måste ett sådant tillstånd bli alltmera ohållbart, och eftersom avsättningsmöjligheterna på andra marknader än Nordamerika i längden sannolikt bli relativt goda, föreligger risk för att exporten på Nordamerika alltmera krymper samman.

De problem, som den svenska skogsindustrien här står inför, har den gemensamma med de flesta europeiska exportindustrier. För alla dessa industrier är det ett gemensamt intresse att Europas dollarproblem får en gynnsam lösning. Det är svårt att se, hur detta skall kunna ske, utan att en justering äger rum av dollarns växelkurs i förhållande till Europas valutor.

Uppenbart är, att den svenska skogsindustrien står inför ett kritiskt skede i sin utvecklingshistoria, som ställer stora krav på skicklig företagsamhet. Den svenska skogsindustrien måste nu, sedan läget på världsmarknaden något så när börjat klarna, på nytt börja orientera sig efter helt nya förutsättningar. Virkestillgången är begränsad. Frågan om den lokala anpassningen mellan virkestillgång och industrikapacitet måste lösas. Utvecklingen mot en högre förädling, särskilt mot en ökad tillverkning av papper, måste provas i ljuset av marknadsutvecklingen och kostnadsproblemen rullas upp i en brokig mångfald från skogsvården till utskippingen av färdiga varor. En anpassning måste samtidigt ske efter den sjunkande tillgången på arbetskraft.

Skogsindustrien är icke ensam om dessa svårigheter. Även järnindustrien, verkstadsindustrien och andra viktiga svenska industrier söka nu ta ut en ny kompasskurs för att bättre orientera sig på efterkrigstidens marknad. Vi ha åter fått känna på vårt näringslivs starka beroende av utvecklingen ute i världen, både i Europa och i transoceaniska länder. Kunna vi inte lösa de problem, som vi därvid ställas inför, eller kommer lösningen av dessa problem att stranda på motsatta intressen hos olika grupper eller olika landsdelar — ja, då minskas också våra förhoppningar att efter kriget kunna fortsätta den snabba ekonomiska utveckling, vari den svenska skogsindustrien tidigare haft så stor del.